

թիւնը, և օր ըստ օրէ հնախօսական
զիւտերն, արևելեան քաղաքաց աւե-
րակներուն մէջ ծածկուած շէնքերն և
կարգացուած հին գրութիւններն, որ
նոյն ժամանակի պատմութեան ստու-
գութեանը վկայքն են, հաւաստի կեր-
պով կը ծանուցանեն մեզի որ հերոգոտ
ոչ միայն ազգաց պատմութեան և ժա-
մանակագրութեան տեղեկանալու ամե-
նայն ջանք ըրեր է, այլ ինքնին անոնց
երկիրները այցելութեան ելեր և սովո-
րութիւններն զիտեր է: Վերջապէս Հե-
րոգոտոսի այս երկասիրութիւնը որ ար-
ժանապէս պատմական առաջին գը-
րուածքը կը սեպուի, ոչ միայն վերա-
դասելի է քան զուրիշ պատմագրու-
թիւնս՝ այլ նաև իրեն սեռին մէջ առան-
ձին սեպհական գրուածք մըն է. և եթէ
չըսենք ալ ամենակատարեալ, գոնեա
ամենազարմանալի է, իսկատիպ և բո-
լորովին բեղնաւոր հանճարոյ արդիւնք:

ՀՈՌԱԿՈՒԹԻՒՆ ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԸ

Ուրախութիւնն ըստ ինքեան չբա-
ցատրուիր, որովհետև տխրութեան պէս
սեւեռումն չէ նիւթի մը վրայ. այլ ինք-
նաբեր մղում մըն է՝ որ բիւր կերպ կեր-
պարանք և զգացմունք կ'առնէ. և սաս-
տիկ հաղորդական ըլլալով, ելքատրա-
կան բոցով կը վառէ ուր որ բազմու-
թիւն 'ի մի խոնած է: Անոր համար գը-
րով բարեկենդան մը ուզել ստորագրե-
լը՝ այն պատերազմական նկարուց կը
նմանի, որոնց մէջի կտրիճներուն թու-
րերը կամ ցլաւիտեանս օգուն մէջ կը
շողան, կամ թշնամոյն վզին վրայ քա-
րացած են: Բարեկենդան ըսելը՝ աղա-
ղակ, խառնակութիւն, ծիծաղներու գո-
ռում գոչում, անբաւ զանազանութիւն
ձայնից՝ շարժուածոց և զուարճութեան
անթիւ փոփոխութիւն, միով բանիւ
բարեւոն մը խառնակութեան ըսել է:
Բարեկենդանի մը գաղափարը կ'ուզէք
առնելնէ, ելէք Հոռոմ երթանք. աչքով

տեսնելը՝ նկարագրութեան չնմանիր,
մասնակից կ'ընէ զմարդ ուրիշի ուրա-
խութեանը:

Կրկէս ըսուած փողոցը նեղ ու եր-
կայն՝ մղոնի մը երկայնութիւն կը բռ-
նէ. երկու կողմէն բարձր պալատներ
կարգ կարգ պատշգամբներով զարդա-
րուած են. մէկ ծայրը Ժողովրդեան
հրապարակը կը հանէ, որ մայրաքաղա-
քին գեղեցկագոյն մուտքն է, իսկ միւս
ծայրը կ'աւարտի վենետկոյ հասարա-
կապետութեան հին զղեկաձև պալա-
տը, որ այսօրուան օրս Աւտորիական
պետութեան ձեռքն է: Կէսօրուրնէ ետ-
քը բազմութիւն քաղաքացեաց և օտա-
րականաց պատշգամբներն և պատու-
հանները կը թափի. իսկ վարը փողո-
ցին մէջ երկու կարգ կառքեր ծանր
ծանր կը պտըտին: Շատ մը կառաց հե-
ծեալքն ազնուական պարզութեամբ
հագուած՝ հանդիսատեսաց աչքին երև-
նալ միայն կ'ուզեն. այլք, որոց մեծ
մասն օտարականք են, չաքարեղէն կամ
անոր նմանութեամբ ձևացուցած գաճ
կը ցանեն չորս դին. երբեմն ալ պատու-
հաններէն վեր ծաղկի աղուոր փնջիկ-
ներ կը նետեն, որոնց փոխարէն շատ
անգամ իրենց վրայ ալ գոյնզգոյն ծաղ-
կունք կ'անձրեն: Ասոնց մէջ այնպիսի
ոգելից երիտասարդք կը գտնուին, որ
ոտքի վրայ ելած՝ անհնարին արագու-
թեամբ ուրիշներուն վրան գլուխն ծած-
կել կը ջանան գաճով: Սակայն բուն ժո-
ղովրդեան ուրախութիւնն ու բարեկե-
դանը ներկայացընող կառքերն անոնք
են, որոնց մէջ ամեն տեսակ այլանդակ
դիմակաւոր կերպարանքներ խառնի-
խառն մտած են. ո՞ր մէկը զուրցեմ,
մէկն առանց աղեղի նուագարան կը
զարնէ, մէկը փղի կնճթին չափ երկայն
քթով փաստաբանութիւն կ'ընէ, միւսը
չոր տերևով դեղավաճառ ինքզինքը կը
քարոզէ, ուրիշ մը թուլիկեղջյուի հա-
գուստը մտած գոյնզգոյն զգեստով և
սրածայր գլխարկաւ՝ անդամներու կո-
տրտուածքներով խեղկատակութիւն-
ներ կ'ընէ. ոմն կանգնաչափ փայտերու
վրայ ելած՝ կը պարպէ դինուոյ շիշն ու

կը խարազանէ դիմացն եկածն . մարդ ալ կայ որ գայլի գլուխ անցուցած դէմքը՝ կ'ոռնայ այլանդակ : Այլ ընդունայն է համբերն , որովհետեւ ծայրը ճովթը չգար . ինչ կրնայ մարդ երեակայել նէ՝ թող երեակայէ , քիչ է շատ չէ : Ասոնց վրայ աւելցընելու է փողոցին մէջէն անցնող տեսակ տեսակ մտքէ չանցած դիմակաւորաց խուռն բազմութիւնը , որ կը ճաթեցընեն զմարդ ծիծաղեցընելէ . ասոնք խօսքով՝ ձեռքով ու գաւազանով կը նետուին կառաց մէջի դիմակաւորաց հետ , ու ըրածնին չմնար . կարծեմ՝ նոյն օրը Տիրերիս գետը գինի կը վազցընէ , ապա թէ ոչ ուրիշ կերպով անհնարին կ'երեւայ անոնց գինի բաւեցընելը :

Յետ այսպիսի զուարճութեան մը , որ ժամերով կը քչէ , թնդանօթներ կ'արծրկուին և ձիաւոր զինուորքեր կ'իյախին մէջ վերէն վար առջնին ելած կառքերը . քովի ճամբաները կը մոցընեն , որով քիչ ատենուան մէջ փողոցին ամբողջ երկայնութիւնը կը դարտրկի : Ան ատեն կըրկիւի ան ծայրն որ ժողովրդեան հրապարակը կը լմննայ , անհամբեր եռանդեամբ կը խխնջեն հինգ կտրիճ ձիեր , որոնց գեղեցկութեան զարդն իրենց ծածանող բաշերով փայլուն մորթն է . կ'ուզեն աշխոյժ կենդանիքն արշաւել խաղալ ու մրցանակն յափշտակել , բայց դիմացին չուան մը ձգուած է , որ կուրծքերնին կը հանգչի . տկար արգելք մը , որուն չեն կարող յաղթանակել : Իւրաքանչիւր ձիու տէրը քովը կեցած՝ ձայնիւ և շարժուածովք կը գրգռէ զանիկայ , կամ գինւով կը հարբեցընէ , և կամ պոչին տակ փուշեր դնելով՝ մոլեգնել կու տայ : Մինչդեռ երիվարները կրակէ աչքերով նշանի կը սպասեն , ձիաւոր զինուորաց պզտի խումբ մը կառքերը ցրուելէն ետքը՝ կը վազեն մինչև կրկիւի միւս ծայրը՝ հրաման առնելու ձիարշաւի քաղաքական վարչութեան գլխաւորներէն , որոնք այն փողոցին ծայրը բարձր բազմոցի վրայ նստած են մասնաւոր բարձրաւանդակի վրայ : Հոն է ձիարշաւին նպատակն ու երեք մրցանակները , որոնք յաղթողաց

պահուած են : Հրամանը հասածին պէս՝ չուանը կ'արձրկուի ու անհամբեր ձիերը անհաւատալի երազութեամբ կը սրանան : ամեն տներէ ամեն աչք զանոնք կը փնտռէ . բարեբաղդաբար սպասելու առիթ չեն տար անոնք . աչքի թարթելու միջոցի մը մէջ դիմացէդ կ'անցնին՝ կարծես կրակէ թևերով , և մէջերնէն քաջագոյնը մղոնի մը երկայնութիւնը վայրկենի մը մէջ կտրելով՝ կը հասնի կը զարնուի վեկելոյ հրապարակը կախուած պաստառին ու հոն կանկ կ'առնէ : Իրեն նախանձորդ երիվարներն ետեւէն կը հասնին , բորբոքեալ ժողովրդեան յորդորանաց աղաղակներէն . իսկ միւս երկուքն իրենց անպտուղ արշաւանացը վարձք՝ կը սուլուին բազմութենէն : Այս պէս կը լմննայ բարեկենդանի իւրաքանչիւր օրերուն հանդէսը : Նոյն օրուան յաղթական ձին երկրորդ օրը պսակաւոր կը քալէ քաղաքին մէջ՝ խրոխտ վեհութեամբ մը ճօճելով գլուխը , և ամենուն գովութիւնն ընդունելով : Բարեկենդանի վերջին իրիկունը , կարծես թէ բարեկենդանը թաղելու դիտաւորութեամբ՝ տանց պատուհաններէն բազմութիւն ճրագներու դուրս կ'երկընցուին . այս տեսարանը ժողովրդեան շարժմունքն անոյշ դունով մը կը լուսաւորէ :

Մարդաշարոշքեամբ գողոշքիւն մը .

Գաղղիա դատաստանարանի մը մէջ կին մըն ալ եկեր էր վկայ ըլլալու . բազմութեան մէջէն պարոն մը՝ որ անոր առջևը նստեր էր , մարդավարութեամբ մը՝ իր տեղը անոր հրամցուց : Հոն աղէկ չէք տեսներ և ոչ ալ լսեր ըսաւ :

Բայց քանի մը վայրկեան հաղիւ անցեր էր , կինը ձեռքը գրպանը տանելով՝ չգտաւ իր քսակը , որուն մէջ 12 ֆր . և 50 սանդիմ կար : Աւելորդ է ըսել որ այն ազնուական մարդն՝ առանց սպասելու կնոջ շնորհակալութեանցը՝ աներևոյթ եղեր էր : Թէ որ յանդգնութիւն ունեցեր էր այն տեղը գողութիւն ընել՝ ուր դողերը կը պատժուին , գոնէ խեղդ ալ բանեցուցեր էր՝ պատժոյ ալ չսպասելու :